

MOTHERWELL

Deborah Orr

MOTHERWELL

Vertaald door Theo Schoemaker,
Monique ter Berg en Gerda Baardman

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2020

Oorspronkelijke titel: *Motherwell: A Girlhood*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Weidenfeld & Nicolson, een imprint van
The Orion Publishing Group Ltd, 2020

© Deborah Orr, 2020

© Vertaling uit het Engels: Theo Schoemaker, Monique ter Berg en Gerda
Baardman, 2020

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2020

'The Coming of the Wee Malkies' © Stephen Mulrine, 1961

Omslagontwerp: Sander Patelski, Amsterdam

Auteursfoto: Felicity McCabe

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 5729 6

ISBN 978 90 488 5730 2 (e-book)

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste
boeken van Lebowski Publishers via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

INHOUD

	Voorwoord	7
1	De secretaire	9
2	Baby's eerste knipbeurt	24
3	Het krantenknipsel van de bruiloft	39
4	De poppen	68
5	Een wit gebedenboekje	94
6	Oma's beurs	109
7	Harry's zilveren sigarettenkoker	133
8	Schoolrapporten	153
9	Vaders getuigschrift	169
10	Het horloge van Smiths	177
11	Teken voor Bijzondere Verdienste	186
12	Een theeplaatjesalbum	198
13	Een speldje van Fleming House	208
14	Twee plantenhangers van macramé	217
15	De stille opvoeder	229
16	Het hasjdoosje	250
17	Brief aan Crispin	272
18	Zonder titel	283
19	De laatste sporen van John	293
20	De kast	311
	Epiloog	317

VOORWOORD

Dat uitzicht. Dat verbijsterende, huiveringwekkende panorama. Een wereld op zich, één grote vlakte tot aan de horizon, in zwart-wit, net als de tv. Met uitzondering van hier en daar een bleke, custardgele uitstoot. Een piekende vlam, zo fel dat hij leek stil te staan, die dag en nacht genadeloos de lucht in laaide. Afgefakkeld gas. Een staalfabriek, twee keer zo groot als Monaco.

Toen Ravenscraig werd gebouwd was het de grootste en technisch meest geavanceerde bandwalserij van Europa, en het zwarte, bonzende hart van ons stadje en van iedereen die er leefde. Wij woonden met ons gezin zo'n beetje aan de rand van het complex. Net als iedereen. Maar je kreeg alleen een goed overzicht van het reusachtige bouwwerk vanaf een hoog standpunt, als je vanuit het noorden de stad inkwam. Craigs duistere, duivelse grootsheid overviel je telkens weer als een schok, hoe vaak je het complex ook gezien had. Ons leven werd er totaal door beheerst.

Meer dan wat dan ook boezemde dat kunstmatige, enigszins hels aandoende, hypergemechaniseerde landschap ontzag in. Het oogde onverwoestbaar, voor de eeuwigheid. Maar het complex heeft als functionerend geheel slechts drieëndertig jaar bestaan, van 1959 tot 1992. Het was een staaltje industriële hooggotiek, een van de wonderen van het naoorlogse vestigingsbeleid. En nu is er niets meer van over. Achteraf bleek het louter een extravagant bouwsel te zijn geweest.

Ik ben geboren en getogen in Motherwell, een kolen- en staalstadje aan de rand van de vallei van de Clyde. Tegen mijn dertigste was het geen kolen- en staalstadje meer. Motherwell verloor zijn bestaansrecht in de industriële herstructurering van de jaren tachtig, die gepaard ging met de ene ontslaggolf na de andere. Mensen zagen hun leven uiteenvallen. Maar daarmee ook het saamhorigheidsgevoel. Men was er in Motherwell aan gewend deel uit te maken van iets wat veel groter was dan het individu. Toen dat zo snel voorbijging, werd Motherwell een stadje zonder doel. Ik vond het er vreselijk, zelfs toen het nog in zijn glorietijd verkeerde. Maar tegelijk was ik er gek op. En nog steeds.

Motherwell is de plaats waar mijn moeder woonde, omdat mijn vader ervandaan kwam. Zelfs in het begin van de jaren zestig deden vrouwen nog wat hun echtgenoot wilde, zowel in grote als in kleine zaken. Win kwam uit het landelijke Essex en vond het leven in Lanarkshire moeilijk. Dat legde ze me allemaal uit toen ik oud genoeg was om ernaar te luisteren, of misschien lang daarvoor al. Maar ondanks al die ontboezemingen al die jaren heb ik mijn moeder in Motherwell niet echt goed leren kennen. Dat kwam pas nadat ze dood was. Toen begon ik te beseffen dat ze in sommige opzichten helemaal niet zo'n goede moeder was geweest.

I

De secretaire

Mijn broer en ik waren op onze hoede voor de secretaire, ook al was die nu van ons en konden we ermee doen wat we wilden. Niets of niemand kon ons nog tegenhouden: pa niet, ma niet, en de regels niet. Niettemin was de secretaire lange tijd grotendeels verboden gebied voor ons geweest, als het administratieve hart van ons ouderlijk huis op nummer 18 van Clyde Terrace, Muirhouse, Motherwell ML1 2NG.

Mijn ouders hadden de secretaire begin jaren zestig gekocht, toen ze als pasgetrouwd stel zelfstandig gingen wonen, aan Empress Avenue in Romford, Essex. Amper een jaar later ging de secretaire met ze mee naar Thistle Street, Motherwell, Lanarkshire. Daar woonden we toen ik werd geboren. Vier jaar later verkaste het naar Shields Drive, Muirhouse, Motherwell, een paar kilometer verderop, om getuige te zijn van de geboorte van mijn broertje David. Zes jaar daarna, en weer een paar honderd meter verder, had de secretaire samen met het inmiddels voltooide, ideale kerngezin Clyde Terrace bereikt, waar het meubelstuk ruim veertig jaar zou blijven voordat het terugreisde in de richting waar het vandaan kwam en bij me introk in Londen.

Rond de tijd dat ze trouwden, in de swingende jaren zestig, hadden mijn ouders de moderne tijd omarmd, en tegenwoordig is zo'n secretaire typisch iets voor hipsters. Maar voor ons was

het zoveel meer dan een mooi meubelstuk. Het was onze tabula rasa, de plek waar de bewijsstukken van onze transacties met de officiële wereld werden gearhiveerd. Het was een fabricaat van Avalon, een meubelbedrijf in Somerset dat al jaren geleden op de fles ging. Geen vakwerk, volgens de deskundigen. Niet van het niveau van meubelmerk G-Plan. Je kunt nog steeds hetzelfde model kopen, nu als vintage, voor zo'n 120 pond.

Jarenlang leidde de secretaire een sluimerend bestaan ergens boven in de 'gezinswoning' – zoals ze bij scheidingsprocedures altijd zeggen. Het meubel stond in de gang bij de slaapkamers van mijn twee zoons, waar het zich door zijn maatschappelijke degradatie gedwongen zag om vuile was te accepteren, dan wel je de gelegenheid te bieden er gevouwen stapeltjes schone jongenskleren op te leggen.

Hoe diep kan een machtig meubelstuk zinken.

De secretaire was, net als alle drie mijn ouderlijke huizen, het onbetwistbare domein van mijn moeder, en nauwgezet geordend en ingedeeld volgens een verrassend ingewikkelde compartimentering. Van de twee lades rechts was de bovenste voor iedereen toegankelijk en zat vol Nuttige Zaken zoals scharen. De onderste la was gereserveerd voor dingen die niet belangrijk genoeg waren voor het deel met de vakjes, achter de klep links, maar die evengoed nog wel belangrijk waren. Als kinderen hadden we daar niks te zoeken, althans in theorie, en dat wisten we. Aan de onderkant was een deel om dingen in uit te stallen, met twee glazen schuifdeurtjes, waar aanvankelijk het goede servies stond. We wisten maar al te goed dat we zonder uitdrukkelijke toestemming die glazen deurtjes niet mochten openschuiven of de klep naar beneden doen.

Maar de kans dat er Nuttige Zaken waren verborgen, zoals plakband, Tippex, inkt of – het toppunt van toenmalige technologie – dubbelzijdige plakstrips, maakte dat we de klepregel best vaak in de wind sloegen. Veel vaker dan pa. John neusde

nooit achter de klep van de secretaire. Win deed alle administratie van het huishouden, in haar keurige schuinschrift, of haar nette blokletters. Hij zette zijn imposante handtekening wel op de plek die zij aanwees.

De wet- en regelgeving kwam van Win, maar John was meer van de handhaving. Als hij de secretaire bewaakte, gebruikte hij meestal een van onze vele bijnamen, wat eerder duidde op een ritueel dan op een ernstige waarschuwing. Stak hij de draak met haar? Kan zijn. Een beetje.

‘FANNY! Wat moet dat in de secretaire?’

‘OSWALD! Wat moet dat in de secretaire?’

Wat moesten Fanny en Oswald in 2014 in de secretaire? We namen de administratie van ons gezin over, omdat we de enigen waren die dat nog konden. Op dat moment had de secretaire veertig jaar in het huis aan Clyde Terrace gestaan, een houten doos in een houten doos, in een project dat plaatselijk bekendstond als ‘Het Bos’. In Schotland zeggen we ‘woonproject’, niet ‘sociale woonwijk’. Van achterstandswijken hadden we nooit gehoord. Althans niet tot de jaren tachtig aanbraken.

Het Bos was na de oorlog haastig opgetrokken, als project van tijdelijke prefabwoningen. Ze stonden op een bakstenen voetstuk, vermoedelijk om van het tijdrovende graafwerk voor funderingen af te zijn. De huizen hadden een puntdak met pannen en houten wanden met messing-en-groefverbindingen. Waar het hout bij de bakstenen samenkwam, zo’n halve meter boven de grond, stak het met iets van drie centimeter tussenruimte uit over de stenen. Die ruimte was altijd lekker droog. Het was een ideaal plekje voor rupsen om zich te verpoppen, en ik ging er altijd op mijn hurken zitten turen of ik ze kon zien. Ik hoopte er eentje op het moment van zijn metamorfose te treffen, als er een vlinder uit kwam, met nog natte, verkreukelde vleugels, totdat die in de zon opdroogden en schitterend mooi werden.

De poppen waren voornamelijk van koolwitjes, ongetwijfeld de minste onder de vlinders en de vloek van elke koolkweker. Soms zat je kool uit de tuin van onze vrijgevege buurman Peter Duncan te eten en dan vond je een koolwitjesrups, helemaal groen, glimmend, uitgerekt en gekookt. Of, zo gaat de grap, een halve. Maar een koolwitjespop was nog altijd iets, en fijn om te vinden. Ik kijk nog steeds uit naar zo'n pop, zo een die ik op het juiste moment in een totaal nieuwe gedaante naar buiten kan zien komen, klaar om een nieuw, vliegend leven te beginnen. Maar zo ijverig als vroeger zoek ik niet meer.

Alle huizen in Het Bos hadden een portaal voor de deur, met een plat dakje en een ruitvormige houten balustrade, ijsvogelblauw geverfd. Het werd gestut door twee lichtgrijs geverfde, gecanneleerde houten zuiltjes. En er waren bankjes om bij de voordeur te zitten, ook ijsvogelblauw. Het waren fantastische huizen – nog steeds trouwens. In plaats van tijdelijk onderdak te verschaffen waren ze de parels in de kroon van de woningbouwprojecten van Lanarkshire geworden. Met voor- en achterdeur. Met voor- en achtertuin. Perfect. Als we een ritje met de auto maakten, zagen we elders in Schotland groepjes van dezelfde houten huizen. Dan gingen we altijd juichen. De mensen die daar woonden hoorden bij onze clan. Mensen van Het Bos.

Maar ons project was het grootst, met de meeste Bos-huizen die ik ooit heb gezien. Het was nog altijd een betrekkelijk klein, rustig project, besloten zelfs. Het lag rond een groot veld waar wij als kinderen konden spelen. In de zomer kwamen we bijeen voor een potje slagbal, rode rover of voetbal, hoewel de jongens altijd een beetje neerkeken op voetballen met meisjes. Soms maakten we vliegers, die zelden opgingen.

Bos-huizen had je in drie varianten: als rijtjeshuis, twee-onder-een-kap en vrijstaand. Die laatste kwam het minst voor en was het meest gewild. Wij hadden een twee-onder-een-

kap. Toen wij er op mijn tiende in trokken was het eigendom van een Schotse woningbouwvereniging en werd het beheerd en verhuurd door de districtsraad van Motherwell en Wishaw. Toen David en ik in 2014 voorbereidingen troffen om het huis te ontruimen, was het privé-eigendom. Mijn ouders hadden zich lang verzet tegen het recht op koop. Maar toen John zijn baan verloor, gebruikten ze de ontslagvergoeding om het huis te kopen. Tegen die tijd waren ze bijna veertig jaar huurder geweest waardoor ze veel korting konden krijgen, en niets menselijks was hun vreemd. Het was echt een koopje, en ze waren er zo mee vergroeid. Dus zetten ze hun principes overboord en maakten gebruik van het recht waarvan ze vonden dat niemand het behoorde te hebben. Ze hadden al voorspeld dat huizen als dat van hen verkocht zouden worden, waardoor de voorraad sociale huurwoningen zou krimpen en veel minder divers zou worden. Ze kregen gelijk. Hoewel zelfs zij, aartspessimisten, niet hadden zien aankomen dat mensen ze louter voor de verhuur zouden kopen.

De laatste straat onderaan het project lag pal aan de rand van de vallei van de Clyde met aan de overkant van de weg een boerderij en, zo ver je maar kon kijken, niets dan akkers en bos, de rivier, moerassen en weideland, afgezien van een snelweg hier en daar. De laatste straat aan de bovenkant van de buurt grensde aan de achterkant van een rij wisselend vormgegeven koopwoningen die uitkeken op de hoofdweg en Clyde Alloy, de staalfabriek die er al sinds 1937 stond en die tijdens de nationalisaties was samengevoegd met het Ravenscraigcomplex.

Iain Wallace, een van de slimste jongens van mijn klas op de lagere school, woonde in een van die koopwoningen, wat voor kinderen op onze school een zeldzaamheid was. Toen Iain de opdracht kreeg om uit onze klas een team samen te stellen voor een schoolquiz algemene ontwikkeling koos hij mij als

derde. Ik weet nog hoe verrast ik was. Hield dit soms in dat ik, een meisje, beschouwd werd als een van de slimmeriken? Dat moest wel. Ach, die Iain, met zijn sluike, hoogblonde bloempotkapsel, pruimenmondje en rare rode vlek onder een oog. Ik heb dierbare herinneringen aan hem, vooral omdat hij me zo terloops en subtiel deze heerlijke openbaring bezorgde.

De Wallaces waren in het buitenland geweest. Iains vader had in het buitenlands een liter bier besteld, in de veronderstelling dat dat hetzelfde was als een pint. Iain had zijn hand opgestoken en dat aan de klas verteld toen we het metriek stelsel aan het leren waren. Ik geloof dat het land in kwestie Duitsland was. Of Frankrijk. Maakt niet uit. Het buitenland was niet mijn ding, aangezien mijn ouders daar niet gunstig over dachten, temeer daar we nu Clyde Terrace 18, Muirhouse, Motherwell hadden. Wat zou een mens nog meer willen? Ze hebben hun hele leven nooit een paspoort gehad.

We kregen ons hoekje van Het Bos in de zomer van 1972. De grote achtertuin was enigszins verwilderd en overwoekerd met lupines. Ze waren nog groter dan ik en hadden allerlei mooie kleurencombinaties: oranje vleugels met gele vlag, karmijnrode vleugels met paarse vlag, paarse vleugels met blauwe vlag en gele vleugels met roomwitte vlag. Op warme dagen kon je de harige antracietgrijze zaaddozen vanuit de keuken horen opspringen. Ik hou nog steeds van lupines en was elk jaar weer verrukt als ze in mijn Londense tuin tot bloei kwamen.

Clyde Terrace. Ons eigen stukje paradijs. Met de verhuizing kregen we zelfs een telefoon, een zwaar, klassiek mosterdgeel model met een draaischijf. In 1972 was de Trimphone in de mode, met druktoetsen. Als je te hard aan de hoorn rukte, veerde het toestel zelf op aan zijn korte, venijnige spiraalsnoer en klapte het in je gezicht. Te licht. Beginnersfout, qua ontwerp. Daar had je er in het Groot-Brittannië van de jaren zeventig veel van.

Maar wij hadden een geweldige telefoon, met een uitstekend telefoonnummer: Motherwell 61236. We hadden een open lijn die volgens mijn ouders werd afgetapt door mevrouw Gold, onze achterbuurvrouw die aan Merryton Road woonde. Maar dan nog. Dit nieuwe adres was, zoals mijn moeder placht te zeggen, echt 'een slag beter'. We stonden zowat op gelijke voet met de Wallaces en hun koopwoning, maar zoiets zei je niet buiten Clyde Terrace 18, vooral omdat we eigenlijk geen van allen geloofden dat het waar was. We waren een maf gezinnetje, waar hoge eigendunk voortdurend in de clinch lag met overdreven zelfhaat. Maar mijn moeder was al een paar jaar dood voor ik dat met enige helderheid zag.

Mijn god, wat had Win voor dat huis gevochten. Mijn god, wat had ze goed voor die secretaire gezorgd. Maar in januari 2014 was alles in het huis, inclusief de secretaire, bedekt met een dun laagje stof. Aarzelend stof dat amper kon geloven dat het zomaar met deze zachte doch onverbiddelijke invasie kon weggkomen. Mijn moeder was een geniale huisvrouw geweest: vaardig, toegewijd en verbeterd. Of anders gezegd, op de manier die voor huisvrouwenarbeid denigrerend is: ze was dwangmatig proper. Win had haar hele leven geleefd alsof één dag verzuimen te stofzuigen een lawine aan vervuiling en verval teweeg zou brengen. 'John, ik moet alleen nog even de vloerbedekking zuigen,' zei ze korzelig als mijn vader op haar stond te wachten tot ze haar jas aandeed, naar buiten kwam en in de auto stapte. (Win ging alleen ergens heen als John haar bracht.) Thuiskomen na een uitstapje, al was het nog zo kort, en dan een kruimel op de grond vinden: daar kon absoluut geen sprake van zijn.

Het voelde beschamend om na al die jaren van oplettend gesloof de tekens van naderende wanorde te aanschouwen. Ik had nooit gedacht dat ik dit huis ooit nog eens in zo'n staat van verwaarlozing zou zien.

Maar het allerschokkendste was nog wel dat onze vier stukken zilvergoed helemaal zwart waren uitgeslagen. Ze hadden altijd geglimmen, en ik had toen ik klein was geleerd hoe je ze kon laten glimmen. Win had liever het vloeibare Brasso dan het wattige Duraglit. Zelf ben ik een Duraglitvrouw. De eeuwige rebel. Vreemd genoeg duurde het eeuwen voor ik begreep hoe het zilver zo zwart kon worden. Ik kon me gewoon niet voorstellen dat mijn moeder gestopt was met poetsen. Ik moet er een soort mentale blokkade voor gehad hebben. Weken nadat David en ik het huis hadden uitgeruimd, drong het in de koortsachtige verwarring van een slapeloze nacht tot me door dat de reden waarom het zilver niet was gepoetst dezelfde was als die waarom het stof had kunnen oprukken: Win was er niet geweest. Sufkop die ik ben.

Het was veertien maanden geleden dat mijn moeder het huis zijn dagelijkse beurt had gegeven en zestig weken dat ze voor het laatst aan de keukentafel had gezeten, met haar zwartgeworden lap, haar busje Brasso en haar rol keukenpapier om het zilver te poetsen: een eierdop, een doopbeker, een theelepel en een soeplepel, die behalve de laatste allemaal gegraveerd waren ter ere van de geboorte van mannelijke Orren. De soeplepel was van mijn moeders vader geweest. In de steel was sierlijk *HA* gegraveerd. Harold Avis. De meisjes kregen een armband.

Het was ruim een halfjaar geleden dat iemand een voet in ons huis had gezet en ruim een halfjaar dat Win was overleden, zonder testament na te laten, heel onpraktisch. Ondanks overvloedig bewijs van het tegendeel had mijn moeder geloofd dat ze het eeuwige leven had. 'Nooit gedacht dat dit me zou overkomen,' had Win in haar laatste weken gezegd. Deze kleine, bleke vrouw, met spookachtig haar dat ik voor die laatste ziekte nooit eerder zo had gezien, was niet gewoon een beetje verbaasd maar werkelijk verbijsterd toen ze haar

eigen sterfelijkheid ontdekte, ook al lag ze in een bed in het hospice waar ze zes jaar eerder haar man had zien doodgaan. Ik vond het moeilijk om niet met mijn ogen te rollen. Mijn arme moedertje. Ik vond het zó vaak moeilijk om niet met mijn ogen te rollen.

John had iets soortgelijks gezegd, niet lang nadat hij de diagnose van terminale slokdarmkanker met uitzaaiingen in de lever kreeg. De primaire kanker hadden ze totaal over het hoofd gezien. Allebei mijn ouders kregen hun diagnose van terminale kanker nadat ze met ernstige pijnklachten naar de Spoedeisende Hulp van het ziekenhuis in Wishaw waren gegaan. Het gesprek vond plaats kort nadat we gedrieën de schokkende feiten te horen hadden gekregen.

Mijn vader, moeder en ik zaten in de woonkamer van Clyde Terrace en probeerden het nieuws te bevatten dat hij nog maar vier maanden te leven had. ‘Dan ben jij er nog,’ zei hij met een knikje naar Win. ‘Dan ben jij er nog,’ zei hij met een knikje naar mij. ‘Maar ik niet?’ Hij had zijn hoofd geschud, in een dikke mist van ongeloof. Zijn hoofd met het nog altijd blonde haar. Als mijn vader zoiets emotioneels zei, bracht dat alleen maar een afmattende golf van pijnlijke liefde teweeg. Hij kon in mijn ogen geen kwaad doen, maar mijn moeder deed dat absoluut wél, en ze irriteert me over haar graf heen nog steeds.

Toen hij te horen had gekregen dat de dood een kruisje bij zijn naam had gezet, van een jonge arts die er prat op ging dat hij zo opgewekt en zakelijk overkwam, had John een jammerkreet geslaakt, heel kort maar, waarna hij zich direct herstelde. ‘Sorry,’ zei hij snel tegen die man wiens toon en manier van doen ik zo verachtte. ‘Ik liet me even gaan. Het spijt me zeer.’ En daar bleef het voor John bij, wat betreft zich laten gaan – althans als er iemand anders bij was. Een moment je zelfbeheersing verliezen en je er dan direct voor verontschuldigen.

John overleed precies op schema, op de dag af vier maanden na de luchthartig gebrachte prognose. Hij weigerde morfine – hij zei dat hij zich er raar van ging voelen. Maar het was duidelijk dat ze hem toch af en toe wat gaven. Zijn pijnlijke overlijden ging gepaard met verontschuldigheden zijnerzijds, omdat hij zich geneerde voor alle drukte en last die hij anderen bezorgde, waarbij hij zijn woede en zijn hevige, hartverscheurende onwil om te gaan grotendeels verborgen hield.

‘Gereserveerd,’ had mijn moeder vaak, en goedkeurend, gezegd over de Schotse familie waar ze was ingetrouwd. ‘Erg gereserveerd.’ Ze waren eerder geremd. Het ontbrak ze aan zelfvertrouwen. Een tikje zonderling.

Dat alles leidde ertoe dat ik, toen ik ten langen leste in de puberteit kwam, zin kreeg om naakt de straat op te rennen en keihard ‘WEG MET DIE KUTPAUS!’ te schreeuwen. Niet dat de paus van mij behoefde op te rotten. Ik had een bloedhekel aan het sektarisme waarvan ons stadje doortrokken was, ook al was het toen ik jong was een feest geweest om te kijken en te luisteren naar de pure gekte van de lawaaiige protestantse processies van de Oranjemarsen, de gezichten van de jonglerende majorettes die bij elke groep vooropliepen, en de bonte weelde van de met kwasten versierde banieren waarmee de identiteit van elke individuele Oranjeorde werd aangekondigd. Die marsen waren een spektakel en gaven ons een gevoel van saamhorigheid, en van superioriteit. Althans ons, de protestanten. Ik denk niet dat de katholieken er veel aan vonden. Ik had ook behoefte aan dat soort opwinding, maar niet per se ter ere van koning Willy III en de Slag om de Boyne. Ik wilde gewoon wat zinloze anarchie. Was dat soms te veel gevraagd?

Mijn ouders waren nog het dichtst in de buurt van anarchie gekomen met de postume berg post die mijn broer en ik in 2014 achter de voordeur aantroffen. De paar keer dat we met de caravan op vakantie waren geweest toen David

en ik nog klein waren, werd de post nog niet zo overheerst door de grote hoeveelheid reclamerommel die vanaf de jaren tachtig binnenstroomde. De verzekeringsman kwam nog wekelijks persoonlijk langs om de premie op te halen. Het huurboekje zorgde ervoor dat je de huur bijhield door die tijdig op het gemeentehuis te betalen, net zoals je de tv betaalde bij de tv-zaak en de elektriciteit bij het kantoor van het regionale energiebedrijf. We hebben nooit gas gehad, we waren 'helemaal elektrisch'. Modeontwerpers Christopher en Tammy Kane groeiden op in Newarthill, een dorp dicht bij Motherwell, en de energievoorziening in hun woonproject was zo uitzonderlijk dat die buurt kortweg bekend stond als 'het gasproject'.

Een brief van de bank zou een teken van een soort financiële catastrofe zijn geweest, een onvoorstelbaar bericht over iets wat domweg onmogelijk was omdat iedereen wekelijks in contanten werd uitbetaald. 'Betaalrekeningen' waren iets exotisch waar alleen de hogere klasse behoefte aan had. Cheques waren dingen waar mensen in de boeken van Agatha Christie die ik zo gaaf vond zwierig mee strooiden, of die door studenten vervalst werden, wat ertoe leidde dat ze werden weggestuurd. Wat dat ook inhield. De post bestond voornamelijk uit brieven van onze Engelse familie of van Jean Regent, Wins jeugdvriendin. Aan het handschrift op de envelop kon je zien wie de afzender was.

Ik schat dat, op de veertig jaar dat mijn ouders er woonden, het aantal keren dat Clyde Terrace 's nachts onbewoond was misschien vijftig is, waarvan een stuk of zes keer vanwege een grootouderlijk beroep dat hun dolende dochter op hen deed. Hun afwezigheid werd voornamelijk veroorzaakt door 'wisselwonen'. Dat was de term die gebruikt werd als de districtsraad je tijdelijk in een vergelijkbare woning huisvestte wanneer ze haar woningvoorraad renoveerde, in ons geval voor de zeer

welkome installatie van centrale verwarming, en ook een keer voor nieuwe deuren en ramen. We vonden de oude deuren en ramen mooier. Sommige mensen, onder wie John, hebben van de oude ramen prachtige kassen gemaakt.

Mijn ouders vonden het maar niks om het huis leeg achter te laten, ook al was het maar voor een paar dagen, aangezien ze tot in het dwangmatige veiligheidsbewust waren. Als ze waren overgehaald het toch te doen, door een stroopsmerende dochter of door een sterfgeval in de familie in Essex, dan piekerde vooral mijn moeder over inbrekers. Er was een keer in de garage ingebroken en daardoor waren ze nog vastberadener geworden in de verdediging van hun houten kasteel.

‘Kijk nou, ma,’ hadden David en ik willen zeggen. ‘Veertien maanden leegstand, en geen enkele inbraak. Bedenk eens hoeveel vakanties je bent misgelopen.’ Ze zover te krijgen mij eens op te zoeken in St. Andrews, daarna in Edinburgh, of later in Londen was onbegonnen werk.

‘De treinreis duurt zo lang. Daar ben ik te oud voor,’ begon mijn moeder te zeggen toen ze pas vijfenveertig was.

‘Je kunt ook naar Londen vliégen,’ stelde ik soms voor. ‘Ik betaal wel.’

‘Dan heb ik vast een paspoort nodig,’ antwoordde mijn moeder dan ijzig, en daarmee was de kous af.

Tussen alle reclame en post die mijn broer en ik opraapten in het weekend waarin we het denkbeeldige fort van mijn ouders aan Clyde Terrace 18 ontmantelden, zaten brieven van bedrijven die met de deurwaarder dreigden vanwege het niet betalen van een paar vergeten rekeningen. Mijn moeder zou acuut aan schuldgevoel overleden zijn, ware het niet dat ze wel dood moest zijn voor ze zo’n nalatigheid had kunnen begaan.

Zolang ze leefde werd elke rekening keurig betaald. Zelfs de vernederende bezorging van een aanmaning was ondenkbaar. De postbode zou zo’n schande te weten komen, en misschien

ook wel de burens. 'Wie leent heeft schade of schande.' Mijn moeder kende veel uitdrukkingen en spreekwoorden, die ze te pas en te onpas gebruikte. Beter een lelijke stop dan een mooi gat! Voorkomen is beter dan genezen! Met de hakken over de sloot! Hoogmoed komt voor de val! Van uitstel komt afstel! Weet wat voor vlees je in de kuip hebt! Haastige spoed is zelden goed! Wie a zegt moet ook b zeggen!

Het leven van mijn ouders was, net als de secretaire, de kasten en de lades, geordend en gedisciplineerd. Sommige spullen in die kasten hadden zich daar in het donker hun hele leven lang schuilgehouden. Zoals het incomplete bonte theeservies dat van mijn oma in Essex was geweest. Hoe vaak had mijn moeder me wel niet gezegd dat ik het zou krijgen als zij overleden was? Het is nu van mij. Ik gebruik het. Het is nu nog veel incompleter. Alle glazen met het kikkerdrilpatroon zijn de vijftig gepasseerd. Ik herinner me dat de laatste gelegenheid waarbij ze werden gebruikt voordat ik ze in handen kreeg, mijn vijfde verjaardag was. Toen ik een jurkje droeg dat mijn moeder van haar trouwjurk had gemaakt. Die ze ook zelf had gemaakt. De schenkan met kikkerdrilpatroon heb ik nog. Hij wordt spaarzaam en heel voorzichtig gebruikt, net als in de tijd voordat hij van mij was.

En geheimen. Er verscholen zich geheimen in het leven van mijn ouders, in de lades, de kasten en de secretaire. Of beter gezegd, ze hielden zich niet schuil. Dingen die er hadden moeten zijn waren er domweg niet. Johns bijnamen voor zijn kinderen waren onderdeel van zijn taalkundige behendigheid, vaak gebruikt in grapjes, geestigheden en woordspelingen, maar nooit op papier gezet. Afgezien van die fraaie handtekening was er in de hele secretaire geen enkel geschreven woord van mijn vader te vinden. John was een slimme man, echt heel slim. Maar hij kon amper schrijven. Dat weet ik al sinds mijn vroege jeugd, mijn moeder had het me verteld.

Dat was de reden waarom mijn moeder de papierwinkel deed en John de grenzen eromheen zo nauwlettend bewaakte. Mijn moeder heerste vanaf de secretaire over mijn vader, over ons allemaal. Vaardigheden die mijn moeder bezat en mijn vader niet hoorden bij hun huwelijkse voorwaarden, waren deel van een voortdurende, complexe, intuïtieve uitwisseling van sterke en zwakke punten. Toen ik in de jaren tachtig voor het eerst over ‘afhankelijkheidsrelaties’ hoorde, klonk dat voor mij gewoon als ‘relaties’.

John was geen analfabeet. Hij hield van lezen en maakte naarmate hij ouder werd steeds betere keuzes. Toen ik klein was las hij in de lunchpauze op zijn werk cowboyboeken. Ik herinner me de *Edge*-serie, van George G. Gilman. Daarna kwamen boeken van Sven Hassel over de Tweede Wereldoorlog, door een voormalige Deense militair die het IJzeren Kruis had gekregen. Tegen de tijd dat John ziek werd, was Ken Follett zijn favoriete schrijver en *Pilaren van de aarde* zijn favoriete boek. Ik heb nog steeds zijn exemplaar. Ik heb het nooit gelezen.

Maar hij kreeg nooit genoeg zelfvertrouwen om, voor zover ik weet, ook maar één zin te schrijven. De enige brief die ik ooit van hem kreeg – de enige verzameling door hem geschreven woorden die ik ooit zag, los van zijn naam – bestond uit: ‘MONDJE DICHT PA’, in hoofdletters. Er zat een tientje bij, dus het betekende: ‘Niet aan mama of David vertellen.’ Het duurde eeuwen voordat de brief aankwam, aangezien de naam van mijn studentenflat fout was. Die heette View Park, niet Fife Park. Daardoor was ik nog gekker op hem. Ik heb het briefje nog steeds, in de envelop, veertig jaar na dato. Mijn broer en ik hebben veel dingen bewaard die met onze ouders verbonden zijn.

We hebben in 2014 ook nogal wat stomme spullen uit huis meegenomen, zoals oude, uit elkaar vallende werkstukken van

school en setjes golfclubs plus caddy die daarna nooit meer gebruikt zijn. We vonden het vreselijk om dingen weg te gooien die zo lang en zo netjes waren bewaard. De snoeischaar, van rond 1972, was in betere staat dan de mijne, uit 2007. Die eerste zat nog in de plastic hoes waarin hij gekocht was. Zelf heb ik amper de discipline om het dopje op een viltstift te doen. We namen een dompelaar mee waarmee je één kopje thee kon zetten. We namen een hoop postorderspullen mee die nog in de doos zaten. Daar zitten ze nu nog steeds in.

Maar de doos die de secretaire was? Die ruimden we helemaal leeg en de inhoud werd grondig gesorteerd, geselecteerd en gedeeltelijk weggegooid, totdat overbleef waar het om ging: het verhaal van mijn jeugd. Dat mijn levensverhaal werd.